

Filosofie a její „prvky“

J.B.Souček kdysi (1944) prohlásil, že se theolog může leccemu učit od filosofii, že od nich může i leccos přejímat, ba že s nimi může v něčem i spolupracovat, že může theologicky legitimně použít aspoň prvků každé filosofie, ale že to může dělat jenom tak, že si od takové „použité“ filosofie udrží jistý odstup a že si vůči ní zachová svou vnitřní svobodu, svou „duši“. Řekl bych, že to neplatí jen pro theologa, ale i pro každého filosofa ve vztahu k filosofii jiných myslitelů. Ale o to mi teď nejde, nýbrž o to, že je tím zároveň řečeno, že z každé filosofie si může – ať už theolog nebo filosof, jak bych to rád rozšířil – vybírat jen „něco“, nějaké „prvky“, a těch si pak použít pro sebe, pro své myšlení, pro svou theologii – nebo i filosofii, jak už jsem to tedy rozšířil. Abychom mohli posoudit, nakolik to je legitimní pro theologické myšlení, musíme vyjít z onoho „rozšíření“ na každého myslitele, tedy i na každého filosofa. Je ovšem hned zřejmé, že takto vybírat je sice možno z každé filosofie resp. z každého filosofa a jeho myšlení, ale že rozhodně nelze vybrat cokoli a už vůbec ne nahodile. Jaké to vůbec jsou či mohou být „prvky“, kterých je podobným způsobem možno a dovoleno využít pro jiné kontexty a v jiných souvislostech? Souček si ovšem takové otázky neklade, a není ani dost úzkostlivý, když někdy upřesní, o jaké prvky jde. Nechává stranou „formu“ (to ostatně není „prvek“, ale Souček mluví vůbec o „nástrojích“), a uvádí určitý způsob přístupu k problémům a také určitý vhled do struktury lidského bytí. Zejména však uvádí to, že se žádný theolog ve svém myšlení neobejde bez pomoci kategorií a pojmů některé filosofie. Můžeme tohle vůbec akceptovat, když víme, že pojem vyňatý z jednoho myšlenkového kontextu a uvedený do kontextu jiného, odlišného, nemůže zůstat „tentýž“ a beze změny? (Kategorie jsou jen nejvyšším druhem pojmů, a proto pro ně platí totéž.) Musíme tu proto provést náležitou opravu: nejde o pojmy ve smyslu „toho pojímajícího“, nýbrž ve smyslu „toho pojímaného“, tedy o intencionální myšlenkové modely (tj. myšlenkově konstruované modely). A to nepochybně platí nejen pro určité jednotlivé pojmy jakožto pojmové modely, nýbrž i pro větší, širší pojmové struktury – a možná dokonce až pro tak široké struktury, jichž si nutně užívá onen Součkem zmiňovaný „vhled do struktury lidského bytí“. Z toho bychom mohli posléze uzavřít, že ony „prvky“, o něž nám šlo a jde, nejsou vlastně prvky filosofie ani aktivního, živého filosofování, ale jen prvky oněch konstrukcí, jichž si každý filosof užívá a musí užívat, a jimiž nejen může, ale také musí vždy znovu a lépe „vyztužovat“ své myšlenkové (myslitelské) strategie.

(Písek, 120108-2.)